

Innspill til behandling av nye konsesjonsvilkår.

Skibotn 19.02.25

Saken er komplisert, men Skibotn Jeger og Fiskerlag (SJFL) har gjort noen betraktninger som vi vil frembringe. Når vi diskuterer forhold i Skibotn vassdraget må en ta med i betraktningen hva som skjer med den atlantiske laksestammen generelt og forholdet med oppdrettsnæringen og dens påvirkning av villaksen.

1. Redusert minstevannføring.

TK søker om redusert minstevannføring ved E6 fra dagens 6m³/s til 4m³/s. I følge TK antas at ca 40% av vannet som passerer E6, kommer fra øver-elva. TK ønsker også fri kjøring av anlegget ved en vannføring på 10m³/s eller mer.

Elva får tilført vann fra flere sideelver og bekker mellom stasjonen og E6.

Det betyr at øver-elva kan tørrelegges i perioder med lite vann samtidig som minstevannsmålet er oppnådd ved E6.

Dersom denne målingen foretas umiddelbart etter Galgo eller Didno vil en sikre vann i øver-elva og potensiell gyting i den delen av elven kan finne sted. Hvorfor er dette viktig? Per dags dato er det ofte veldig lite vann i øver-elva som i utgangspunkt er en god strekning for anadrom fisk gitt at det er tilstrekkelig vannføring på strekningen. Gjennom å sikre høyere vannføring på strekningen oppstrøms for tunnel-utløpet fra kraftverket kan en bedre utnytte reproduksjons kapasiteten på strekningen.

Gjennom årene har sediment blitt vasket ut i strandsonen i ulike vann som sokner til kraftverket. Dette sedimentet slippes ut gjennom tunnelen og legger seg som et tynt lag i bunnen lenger nede i elva. Etter hvert blir grusen i bunnen av elva sementert med dette fine slammet.

Resultatet blir at fisken misslykkes i større og større grad når den prøver å lage gytegroper Etter klekking blir det også vanskeligere for små yngel å finne gjemmedsteder. Det har vært gjort tellinger i elven nedenfor kraftstasjonen. Tallene viser klart at det er reduserte mengder med yngel/smolt i tillegg til reduserte mengder med bunndyr av ulike arter. **(Gassmetning og biologiske effekter i Skibotnelva / Laboratorium for ferskvannsekologi og innlandsfiske (LFI rapport nr. 532))**

Lignende registreringer har vært utført i mange år men er ifølge Stats-forvalteren vanskelig tilgjengelig da resultatene ikke er digitalisert. Det er også verdt å merke seg at bunnforholdene i den øvre delen av elva i stor grad har beholdt sin opprinnelige karakter mens forholdene nedenfor tunnelen til forveksling kan minne om en helt annen elv med betydelig dårligere bunnforhold for gyting og oppvekst av yngel.

Et annet forhold som oppstår ved plutselig endring av vannstanden slik Troms Kraft ønsker ved vannføring over 10 m³/s, er at yngel og småfisk fanges i små lommer med vann og dør. De rekker helt enkelt ikke å søke seg tilbake til dypere vann før det er for seint.

Andre fenomener som er registrert er yngel som plutselig «forsvinner». Dette ble registrert senest i september 2022, da det befant seg store mengder yngel i elva. På et døgn var yngelen borte. Hva dette skyldtes er usikkert, men det er ikke normalt. I følge rapporten ovenfor er det stor sannsynlighet for at slike fenomener kan tilskrives gassovermetning.

2. Klekkeri.

For å bygge opp en lokal fiskestamme må det settes ut fisk som har sin opprinnelse i elva. Dette har så langt vært veldig vellykket. Tilsiget av fisk er godt. Utsettingen er nå i ferd med å avsluttes og elven skal selv produsere fisk.

Som nevnt er det store utfordringer med forholdene i elven. Hvor vidt den vil være i stand til å produsere fisk vil en først finne ut 5/7 år etter at utsettingen av fisk er avsluttet. En skal ikke se bort i fra at en vil måtte fortsette med utsetting av fisk på permanent basis dersom fiskestammen skal kunne opprettholdes.

SJFL har et eget klekkeri. Dette må oppgraderes eller et nytt klekkeri etableres. Når en ser på de opprinnelige konsesjonskravene var det betydelige mengder med fisk som skulle settes ut i det som inntil da var en frisk elv men denne utsettingen ble stanset da Gyro ble registrert i elven.

Målsetningen må være at elven eller elv + klekkeri på et tidspunkt kan produsere den yngelen som kreves for å opprettholde en god fiskebestand.

3. Fiske-sperre i tunnelen.

Dette er et krav som har vært diskutert fra dag en og har vært gjenstand for diskusjon opp igjennom årene. Dette må på plass. En kan ikke år etter år skylde på det ene og det andre for at fisken svømmer inn i tunnelen og i mange tilfeller dør. Dette ligger også inne som et krav i de originale kravene. TK ser imidlertid ikke på dette som et stort problem. Slik vi ser det fungerer dagens fiske-sperre dårlig og burde vært erstattet med for eksempel en terskel i betong av en slik høyde at fisk ikke kan passere.

4. Gassovermetning.

Den fisken som svømmer inn i tunnelen dør umiddelbart når overmetningen finner sted.

Bekkinntakene må stenges inntil en ny løsning på problemet foreligger.

Det er mer eller mindre avklart at problemet skyldes bekkinntakene i Kvitlia. Problemet er inndrivning av oksygen i vannet ved store vannmengder i disse inntakene.

Et annet problem er også hvordan anlegget kjøres i disse periodene. Bekkinntakene vil i disse periodene stå for storparten eller all tilførsel av det vannet som kjøres gjennom turbinen. Det vil derfor være overmettet vann som ikke er utblandet med «reint» vann fra hovedmagasinet som renner ut i elven.

I rapporten som er nevnt tidligere viser det seg at det til tider registreres dødelige doser av O₂ helt ned til E6 og da i perioder som strekker seg helt opp til 14 dager.

5. Forbedring av elvebunn.

Dette er et tiltak som må iverksettes omgående, fremfor alt på strekningen nedstrøms for tunnel-utløpet. Ref. Pkt1.

6. Informasjon.

Basert på erfaring er det ingen grunn til å stole på utbyggers lovnader. Det må stilles krav til at alle mål-data gjøres lett tilgjengelig for involverte parter. Det være seg minstevannføring, gassovermetning, mengde utsatt fisk, fremtidige bestandmålinger osv. Disse må publiseres på egnet sted slik at alle kan gå inn og enkelt lese av de aktuelle data.

7. Organisering

- **Forvaltning:**
Mange av problemene som oppstår kan i stor grad spores tilbake til Staten og hvordan forvaltningen er lagt opp. Gjennomgående benyttes en «prøv og feil» politikk uten at forholdene undersøkes og dokumenteres godt nok i forkant. Dermed oppstår feil og skader.
- **Oppfølging:**
Feil og skader blir ikke utbedret fordi det ikke er utarbeidet et program for å følge opp elven og korrigere uønskede resultater av utbyggingen. Utbygger gjør ingenting fordi forvaltningen ikke kommer med pålegg om å utføre de pålegg som ligger i konsesjonsbetingelsene.
- **Økonomi:**
Det investeres store beløp i feks rotonon-behandling. Når positivt resultat er oppnådd trekker en seg ut uten at noe ettervern er etablert. Tilbake sitter lokale foreninger og lag og bare håper på at re-smitte av elven ikke finner sted. Det er mange ting som skal gjøres ift informasjon, overvåkning, grensekontroll, hindre naturlig smitte fra Finske vassdrag osv. Listen er lang. Ikke er det bare mangel på planlegging men i vårt tilfellet sitter SJFL igjen med kr 500.000.- i utgifter som vi ikke får dekt. Svaret er at staten ikke har penger til å dekke utgiftene de skulle dekke da budsjettene ikke er store nok.
Det produseres strøm nok i Skibotn til å betale et utbytte på ca kr 100.000.000.- til eierne hvert år og dette tallet stiger. Bygda sitter igjen med tapte inntekter, minimal kompensasjon, ødelagt natur, ødelagt fiskestamme og de frivillige sitter igjen med tapt arbeidstid og ødelagt økonomi.
Vannkraft omtales ofte som det norske arvesølv som skulle benyttes til å reise landet. Resultatet er at vi ofret alt uten å reise noe som helst lokalt. Loven om hjemfall ble i sin tid etablert for å beskytte seg i mot utenlandske investorer som kom og lurte verdiene ifra oss. Vi ble ikke lurt av utenlandske investorer men lurt ble vi uansett.

Konklusjon:

Målestasjoner:

Det må etableres flere vannstandsmålere i elven. Minimum en mellom Rovvijokka og Galgo. En mellom Rovvijokka og kraftstasjonen samt dagens måler ved E6. Det bør også etableres målestasjoner på den øvre delen av elva som ikke er tilgjengelig for anadrom fisk slik at en kan sikre at det er nok vannføring i de øvre delene av vassdraget. Dette er en del av vassdraget som i utgangspunkt tidligere har vært et meget attraktivt rekreasjonsområde og en god fiske-strekning, men som per i dag under store deler av året er rammet av alt for dårlig vannføring.

Vannstand:

Vannstanden på 6m³/s ved E6 bør ses som et absolutt minimum gjeldende vannføring i vassdraget. En burde kreve en minstevannføring på 4m³/s i øver elva. Anlegget skal kjøres etter samme som regime som benyttes i dag. Fri kjøring over 10m³/s må ikke tillates for å unngå at for raske endringer av vannføring tar livet av fiskeyngel.

Bunnforhold:

Bunnen fra kraftstasjonen og nedover må rives opp. Skibotnelva er en elv der fiskebestanden er under reetablering og alle forbedringstiltak som er mulige burde gjennomføres for å optimere mulighetene for en livskraftig bestand av fisk i elva. Gjennom bunn-forbedringsarbeid vill en kunne øke gytemulighetene betydelig for anadrom fisk.

Oksygenovermetning:

Bekkinntakene må lukkes inntil nye inntak er utarbeidet eller andre metoder kan utvikles for å forhindre overmetning.

Fiske-sperre:

Etableres i tunnelåpningen og overvåkes med kamera.

Oppfølging:

Elven skal følges opp i en definert tidsperiode hvor en ved periodens ende skal vurdere videre tiltak.

Dette innebærer feks:

Fiske-telling

Utsetting av fisk

Kontinuerlig kontroll av O₂

Kontroll med utvikling av bunnforhold

Kontroll med vannstand.

Generelt skal alle faktorer som måtte påvirke elven negativt korrigeres.

Staten skal årlig presentere en samlet vurdering av forholdene.

Per-Einar Rasch Georgsen